

Bernard Mandeville,
In Authorem de Usu Interno
Cantharidum Scribentum

(1703)

Strenua Pygmæum quid spernit prælia Vulgus,
Ac acubus murum Vimina fracta negat?
Cur non ira gruis, tumidæve Superbia Ranæ
Creditur? Eveniunt prodigiosa magis!
Bella movet muscis stolidorum turba mendentum
Progenie spuriâ, dedecorique Patri!
Non etenim certant, ut, cum Pythona Sagittis
Fortiter aggressus Cynthius arma tulit;
Sed procul a Campo tuti Convitia latrant,
Quisque timens hostem, nullus ad arma ruens.
Ridet at ignavos medica de Stirpe Sacerdos
Verus, Apollineo digna labore patrans.
Infestas promptus microcosmo evellere rupes
Et medicorporei pellere Saxa maris.
Admovet ille manus operi, vim Marte propinquo
Detigit hostilem, Cantharidesque domat.
Camphora Cantharidum fit frœnum, gaudeat æger
Et vehat illustrem fama per astra virum.
Te Greenfelde canent queiscunq; Machaonis artes
Sunt cordi, & miseros restituisse juvat.
Acris enim virtute tua jam Vincitur hostis
Victus & in Castris militat ipse tuis.
Noxia quæ fuerant, medicum vertuntur in usum,
Fitque dolorifugum, quod fuit ante dolor.
Sic Tigres subiere jugum Victoris Jacchi,
Sic Dominis prosunt Monstra subacta suis.

B. Mandeville, M.D.

Om het bovenstaande gedicht te kunnen plaatsen, is het nodig stil te staan bij een bijzondere gebeurtenis die de Nederlandse arts Jan Groenevelt, ook Joannes Groeneveldt, of John Greenfield (Deventer 1647- Londen 1716) is overkomen. Zie voor Jan Groenevelt ook NNBW, I, 978.

Groenevelt publiceerde in 1698 een werkje over het veilige, inwendige gebruik van de Spaanse vlieg, getiteld "*De tuto cantharidum in medicina usu interno*". Dit leidde tot een conflict met bepaalde "censoren" van het College van Artsen. Groenevelt reageerde daarop in 1698 met "*The late censors deservedly censured; and their spurious litter of libels against Dr. Greenfield, and others, justly expos'd to contempt by Groenevelt*". Het geschil gaat officieel over een medische kwestie in engere zin, maar feitelijk is er een structureel conflict over de professionele deskundigheid van artsen aan de orde.

De tegenstanders van Groenevelt slagen erin hem veroordeeld te krijgen tot een levenslange gevangenisstraf. Hij wordt opgesloten in Newgate, maar komt vrij na een uitspraak van een jury bestaande uit het College van Artsen.

In 1706 verschijnt de publicatie: *A treatise on the safe, internal use of Cantharides in the practice of Physick*. Na deze titel *Een verhandeling over het veilige, inwendige gebruik*

van cantharides [= Spaanse vlieg] in de medische praktijk vermeldt het titelblad: "Enkele jaren geleden geschreven in het Latijn [in 1703, *Tutus cantharidum in medicina usus internus*] door die eminente geleerde en ervaren arts Dr. John Greenfield, lid van het College van Artsen in Londen, voor zijn eigen rechtvaardiging wegens een geschil dat toen plaats vond tussen hem en sommigen van het College, over het inwendig toepassen ervan bij zijn patiënten.

Nu met zijn goedkeuring in het Engels vertaald door John Marten, chirurgijn. Waaraan zijn toegevoegd verschillende verdere en zeer opmerkelijke waarnemingen en geschiedenissen van de genoemde dokter, ook van de vertaler en anderen betreffende de veilige, gangbare, effectieve, en schitterende deugden van cantharides, inwendig toegepast bij diverse moeilijke en betreuenswaardige stoornissen, zoals open zweren van de nieren en blaas, niersteen, gruis, strangurie, waterzuchten en enkele bijzondere gevallen van geslachtsziekten, die hoogst duidelijk aan de dag leggen dat die ziekten daarzonder nooit kunnen worden genezen.

Zo ook een anatomische en chemische verklaring van dat insect, met enkele zeer merkwaardige waarnemingen daarmee in verband, gedaan door middel van vuur en de microscoop. Eveneens een brief aan die dokter over de effecten van cantharides op jicht, waaraan is bijgevoegd een ware geschiedenis van die wrede ziekte en in hoeverre cantharides aan de genezing ervan bijdragen."

Een van de toevoegingen is een opdracht van Groenevelt aan Hans Willem Bentinck. Deze opdracht verhaalt Groenevelt's wederwarigheid.

Opdracht

Aan de hoogedelachtbare en meest doorluchtige heer, *Willem*, [Hans Willem Bentinck, 1649-1709] graaf van *Portland*, burggraaf van *Woodstock*, baron van *Cirencester*, eerste kamerheer van wijlen Zijne Majesteit *Willem*, een hoogedelachtbare Geheime Raad van Zijne Majesteit, generaal van de cavalerie, ridder van de hoogst edele Orde van de Kousenband, zijne meest goedgunstige Heer.

Meest Doorluchtige Heer,

Verwaardig u met een welwillende aanblik neer te zien op uw hoogst toegewijde dienaar en smekeling, *Groenevelt*, nu in alle nederigheid aan de voeten van u geknield, die vroeger de medestudent en landgenoot van uw meest doorluchtige zwager was, maar nu de meest diepgaande aanbieder is.

Zowel de auteur als deze kleine verhandeling verzoeken hoogst nederig de bescherming van u, maar vooral de eerste, die vrijkomt uit het midden van een hol van *dieven*, een bende *schurken*, *boeven* en *vadermoordenaars*, en zelfs uit het meest beruchte, het meest eerloze *gevang* voor *schurken* en alle soorten *boeven* in het hele koninkrijk, *NEWGATE*, niettemin onschuldig, en op geen enkele manier bewust van schuld, en verzoekt daarom niet uw tussenkomst voor een gratie van de galg, of een vergiffenis voor enige misdaad. Want de *amnestie* geschonken door de meest excellente *majesteit*, door en met de instemming van het hele koninkrijk, die inderdaad een echte veroordeelde of iemand die ter dood veroordeeld is, had kunnen en had moeten helpen, kon voor de onschuldige geen effect hebben. Een afschuwelijke misdaad uiteraard, niet gemakkelijk goed te maken, dat ik met zo'n groot succes een medicijn zou bereiden, verbeteren en toedienen dat al gedurende zo vele voorbije eeuwen in praktijk is, goedgekeurd en bekrachtigd door de autoriteit van de beroemdste *artsen* en door mij als een *ARCANUM DIGNISSIMUM LAUDABILE* gepubliceerd. Ik ben slechts door de scherts of protest van *3 oude vrouwen* [de meeste patiënten van Groenevelt waren vrouwen; het inbrengen van de Spaanse vlieg was bij hen eenvoudiger omdat de toegang via de vagina "breder en korter" was; de klacht behelsde "male action", mannelijke daad.] over de meer abstruse *medische* praktijk schuldig bevonden, en veroordeeld zonder zelfs maar gehoord te worden, of dat getuigen zijn ondervraagd, en tot levenslange gevangenschap veroordeeld, als hun wil voor wet was doorgedaan. Maar kijk eens aan,

de heilige autoriteit van onze constitutie komt tussenbeide en door eenstemmigheid stelt mijn jury, die mijn rechters waren, de onschuldige zonder borgtocht of meldingsplicht in vrijheid.

Wat hun reden was weet ik niet, maar de meest verstokte vijanden hadden niet meer kunnen aanrichten, als zij onverbiddelijk tegen een *buitenlander* waren geweest, hatelijk tegen een *Hollander*, en vastbesloten een man zonder enige hulp, steun of bescherming volkomen te vernietigen, samen met zijn *vrouw, kinderen en familie*.

Zij roepen *mala praxis*, zij berispen mij publiekelijk in hun gedrukte *smaadschriften*, maar zouden zij er niet goed aan gedaan hebben te overwegen of dit alles niet meer op een kennelijke boze opzet van henzelf lijkt om een vreemdeling, *arts* en medelid van ook hun eigen *college* te beschimpen en als onbekwaam een *arts* bekend te maken, die door eenstemmigheid van drie verschillende *presidenten* is gekozen.

U kunt zich misschien herinneren, meest doorluchtige *heer* en trouwe *begeleider* en *compagnon* van wijlen de meest excellente *majesteit* koning *Willem*, toen Prins van *Oranje*, dat ik toen hij als overwinnaar van de slag bij *Senneffe* [11 augustus 1674] terugkeerde en naar de stad *Grave* kwam, ongeveer 25 jaar geleden, door het bevel van de *hoogmogende Staten van Holland* tot *chef-arts* voor het *garnizoen* van dat *kasteel* werd benoemd.

De zovele lasterpraatjes die helemaal over mij zijn uitgestort dwingen me zelfs mijn toevlucht te nemen tot mijn eigen getuigenissen om mijn eigen reputatie te steunen, niet dat ik niet nadrukkelijk hoop, dat ik nog steeds over velen beschik, die mijn goede naam van blaam kunnen zuiveren en dit kordaat zullen doen, en zelfs de geboren *Engelse* deugd, *oprechtheid* en *gerechtigheid*, waren voldoende om me tegen de wrok en boze opzet van mijn vijanden te beschermen.

Ik zou kunnen wensen dat u enkel een oor- en ooggetuige in de openbare rechtbank had, maar ik weet best dat u bij meer gewichtige aangelegenheden betrokken bent. Dat God deze moge doen slagen volgens uw wensen, is en zal altijd de vurige bede zijn van uw

Meest nederige en toegewijde dienaar,
Joannes Groenevelt.

Tussen het College van Artsen en Groenevelt was het weer helemaal goed gekomen, en hij draagt het boek ook op aan "de hoogst geleerde en hoogst bekwame artsen, zijn hogelijk gerespecteerde vrienden Sir Richard Blackmore, de lijfarts van wijlen koning Willem III, Francis Bernard en William Gibbons, de befaamdste medici in Londen, als erkenning voor alle verschuldigde respect en dankbaarheid."

Een van Groenevelts kordate supporters is de collega-arts Bernard Mandeville, die zelf ook nog een appeltje te schillen had met het College van Artsen. Zijn Latijnse gedicht wordt in de uitgave van 1706 gevolgd door een Engelse bewerking ervan in dichtvorm, vermoedelijk gemaakt door 'I.F. Philo-Medicus', mogelijk een pseudoniem van John Freind (1675-1728).